

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 45.

У НОВОМ САДУ 10. НОВЕМБРА 1888.

ГОД. IV.

ПЕСИМИСТА.

Авно ми је срце замрзло у грудма;
 Давно ми је, тужном, досадно међ људма.
 Минула ме срећа; минуле ме сласти;
 Минула ме љубав; минуле ме страсти —
 Увео је давно венац мојих жеља.
 Још остало беше мало пријатеља,
 Али, хвала богу, и с њима се раста';
 Једва ми у дому прави покој наста —
 Посвађали смо се.

Беху млади људи, пуни наде живе,
 Што год, сретни, виде, свачему се диве;
 Све им песму мами из веселих груди —
 Беху жељни света, беху жељни људи.
 Ја се таман смирим, да ме јади море,
 А они се стекну, па хоће да зборе...
 Али, хвала богу, и с њима се раста';
 Једва ми у дому прави покој наста —
 Посвађали смо се.

Често — нојца тиха крила разавија,
 А слатки се санак око мене свија,
 И таман да летнем најмилијим летом,
 И да се опростим с овим клетим светом,
 А њихова песма под прозором јекне,
 Па ме из сна буди, па ме тужно текне...
 Али, хвала богу, и с њима се раста';
 Једва ми у дому прави покој наста —
 Посвађали смо се.

Душа им је била, да зборе о слави
 И о некој звезди, што ће да се јави,
 Па да Српство води ужељеној мети,
 Где се више не ће ни Сливница клети;
 Где се нико не ће одрицати слоге —
 Причали су ваздан своје жеље многе...
 Али, хвала богу, и с њима се раста';
 Једва ми у дому прави покој наста —
 Посвађали смо се.

Чисто ми се с груди неки камен свали!
 Како који седне, таки живот хвали,
 И помиње с диком девојке и жене,
 Те у мени буди слатке успомене,
 Па кад се насмеше из прошлости на ме,
 Сузе ми се купе у очима саме...
 Али, хвала богу, и с њима се раста';
 Једва ми у дому прави покој наста —
 Посвађали смо се.

Све би некуд хтели — у село, у поље,
 Увек су приправни, увек добре воље.
 До мира им није, све немира траже —
 Несташлуком својим и јаде ублаже,
 Па и мене дижу, да и мене воде,
 Мисле, да и мени њине жеље годе...
 Али, хвала богу, и с њима се раста';
 Једва ми у дому прави покој наста —
 Посвађали смо се.

Беху неискусни, па чили и смели —
 И на само небо радо би се пели!
 Па гледају с миљем дане из далека —
 Сваки, пун уздања, на будућност чека,
 Као да ће земља правац да измене,
 К'о да ће се због њих свет да преокрене...
 Али, хвала богу, и с њима се раста';
 Једва ми у дому прави покој наста —
 Посвађали смо се.

И сад сам на миру. По цео дан лежим —
 Нити куда идем, нити куда тежим.
 Тако ћу лежећи и под земљу ићи —
 Ни сандуку моме нико не ће прићи.
 Умрећу без пара, умрећу без жеља;
 Беше нешто мало вајних пријатеља,
 Али, хвала богу, и с њима се раста';
 Једва ми у дому прави покој наста —
 Посвађали смо се.

Ј Е Д А Н Д А Н У МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА.

ИЗ БЕЛЕЖАКА М. Ђ. МИЛИЋЕВИЋА.

Једнога дана навалице сам у кратко бележио послове, које сам пословао у министарству унутрашњих дела. Записивао сам их оним редом, којим су ишли, без додатака и без украса. Тако:

Најпре потписах 11 преписаних актова, који се, по разним предметима, шаљу нижим властима на даљи рад. Иза тога раздадох па »реферисање« и на рад оно, што је јутрос донесено »с протокола«, то јест писма неколиких окружних начелника о разним појавима и приликама у њиховим окрузима, које држе да вреди јавити. Прочитавши све и забележивши на сваком у кратко садржину, оставих на страну, да могу о сваком известити г. министра, кад имадне каде саслушати ме.

Така је министарска наредба за те ствари. После тога, почињу јављања:

1-во. Уђе стари г. Матија Бан, који долази само ради виђења. Старац је провео неколике месеце у Цариграду, на одмору; видео је онамо доста и чудно се, вели, многом којечем. Цариград опада, вели г. Бан. Велики имаћници, предвиђајући катастрофе, које се неминовно спремају на Босфору, из раније се селе у Јевропу. Турци пак кочопере се, мислећи, да могу срести догађаје.

Г Бан је гледао садашњег султана, када у петак иде у џамију. Прати га, вели, велика, одабрана и лепо одевена гарда. Докле султан приступа к џамији, дотле с мунаре мујезин виче на арапском језику ове речи:

— Сећај се, да над тобом има неко, силнији од тебе! То је један једини Бог!

Данашњи султан, Абдул-Хамид, прича г. Бан даље, има нешто, што се ређе виђа у обичних харемских султана. Док је још био принц и док је живео од онога, што му је султан-брат давао, имао је једнога сарафа (мешача), по имену Зарифију. Тај му је сараф више пута давао новаца на зајам, ма да се није свакад могао надати враћи.

Кад се принц зацари, зовну свога Зарифију, учини га својим главним сарафом, и одликова га као свога пријатеља.

Зарифија се разболи и оде у Париз да тражи лека. Кад се враћао из Париза, султан

му је изаслао свој вапор на сусрет и позвао га, да одседне у двору. Зарифија, правдајући се својом слабошћу, отклони царску понуду. Тада султан зовне свога синчића (шипарца од 10 година) и рекне му:

— Да идиш Зарифији, да га пољубиш у руку, и да му кажеш: »Добро дошао!« Разговарајући с њиме немој опраштати очи у њега, као што чине бестидни Јевропљани, него смерно гледај преда се!

Дете изврши заповест оца султана; врати се у двор и каже, шта је урадило.

— Могао си се чудити, рекао му је тада султан отац, што сам ти дао таку заповест; а немој се чудити! Зарифија је био мој пријатељ и онда, кад није могао мислити, да ћу бити цар. Данас или сутра бићеш и ти цар. Упамти добро, да чуваш старе пријатеље, који су султанима потребнији него другим људима, али којих они, на жалост, у толико мање имају, у колико их више требају.

Тако прича г. Бан; али, видећи колико се других људи пријављује мени, диже се и оде.

2-го. Уђе један сељак из ваљевске нахије.

— За Бога, господине! виче он, као да је Буквина: — одузе ми суд све имаће! Пустите ме краљу, да се тужим!

— Брате, краљ не обара судских пресуда! Жали се већему суду.

— Ја желим, да изиђем пред краља; он нека пресече: црно или бело!

С доста мукe склоних га, да иде г. министру правде.

3-ће. Улази један господин и почиње:

— Ја сам практикант И. П. Служим дванаест година; већ ме срамота од света, што не авансујем. Молим вас, да ме унапредите!

— Лепо! Ви се зовете И. П., ево ћу забележити ваше име; разгледаћу ваше кондујите и, у прилици, поменућу г. министру. Ако не буде од вас пречих, унапредиће вас.

— Од мене пречих нема; ја то знам поуздано.

— Тим боље! Сад можете ићи.

— Могу ли се надати?

— Наравно!... Надајте се!...

Оде.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

4-то. Улази некакав г. Барач.

— Молим, господине, почиње он: — ја сам трговац; родом сам из Хрватске; учио сам се у Бечу; живео сам дуже времена у Швајцарској и у Русији. Овдашња полиција нешто на мене сумња. И мене и мога ортака беде, да смо ни хилисте, а нисмо, верујте! . . .

— О том ћете изволети говорити са самим г. министром, само малко причекајте.

5-то. Улази једна баба, стара и већ се сирота погурила од година.

— Мој син био пратикан, па изгубио; молим вас, примите га опет.

— А са чега је изгубио службу?

— Обедили га, да се опија; а он је сада оставио свако пиће.

— Добро, стрина; сад вам не умен ништа казати, докле ствар не разгледам.

Записах име бабину сину, и она, сирота, оде.

6-то. Изасланици новинарског друштва! јавља момак.

— Замолите, да уђу.

Улазе два господина.

— Желите ли говорити са мном?

— Желели бисмо с г. министром, а ако не можемо с њиме, говорићемо с вама.

— Изволите сести и малко очекувати: господин министар је сада у послу.

Седоше.

Да не изгледа немарно према гостима, да се не би рекло, да увећавам своје послове, оставих све на страну, па се пустих с њима у разговор о времену, о суши, о киши, о новинама, о мешању туђих речи у српски језик итд. итд.

Хвала г. министру, брзо их узе, те ја продужих примати друге.

7-мо. Сељак из Кладова, Влах по пореклу и од српског језика зна само неколико првих падежа од неколико именица и неколико неодређених начина од глагола.

Тако оскудним језиком и потоцима грозних суза поче сиромах описивати своју невољу. Он вели, да се је, још с некима, доселио из Ердеља у Кладово пре 10—12 година; да је њима кладовска општина била дала земље, коју су обрађивали и хранили се. Сад им општина ту земљу узима и они немају о чем да живе.

Њега упутих дотичном г. министру, који води бригу о општинским земљама.

8-мо. Улази нека Београђанка и још с врата почиње плакати.

— Шта ви желите?

— Господине, за име Божије! Моја је кућа; дала сам две хиљаде дуката! Ја ником нисам на досаду. Није истина, да се на мене жале комшије. Власт ме тера из куће. Куда ћу сада и што ћу с кућом у невреме?

Више превијање и држање жалиље, него њене речи, казаше ми, да се она жали на одредбе санитетскога закона. За то и рекох:

— Водите госпођу господину начелнику санитета. Њена жалба иде у оно одељење.

Оде, бришући сузе.

9-то. Метар Клинац из Оповића, човек виђен на очи, и још с таковским крстом на прсима. Он ми даје записку од ађутанта, г. Франасовића, у којој овај моли, да се види, шта жели овај човек.

— Господине! почиње Метар одмах: — ја молим, да се он одмах ухапси, па ћу онда ја довести сведоке, који ће казати и посведочити, да је он бунтовник . . .

— А ко то, болап?

— Наш кмет, Секулић.

— А шта ради он, црна му мајка!

— Он мене све једнако хапси, што ја њему терам трагове. Његов је дед био с ђаком на Опленцу; његов је отац био с Вучићем на Метином брду, а и он сада буши; то ја знам. Него ви њега ухапсите! . . .

— Јеси ли то јављао капетану?

— Јављао сам; али, знаш, капетан има силу послова, па некако ту ствар ради лабаво.

— Заповедићемо ми капетану, да баш ту ствар извиди најозбиљније. Ја ћу ти дати на капетана писмо; очекуј мало, докле се напише . . .

Метар излази, да очекује писмо, а на вратима срета га

10-то. Г. Ђ. Недић, капетан среза Космајског, који је дошао другим послом, па се зачуди, кад виде Метра, да од мене излази.

На моје питање: Познаје ли Метра, и каква је човек? капетан се осмехну, слеже раменима и рече:

— То је, управо, последњи човек у Оповићу; осуђиван је за крађу неколико пута. И сад кмет трага, куд се дела некака крмача, па је сва прилика, да је и њу појео Метар или његов син.

— А од куд му орден?

— Орден је био неког његовог далеког рођака, који је умрло без порода, па Метар шче-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

пао орден и обесио га себи о недра. Тамо га не сме да носи, него овде, где га не познају.

— Како је да је, ви Метрову доставу извидите најозбиљније.

— Разумем, господине! Извидећу; али ће се, верујте, сав Оповић зачудити и насмејати, кад чује, да неко у Београду и Метру Клипцу верује...

Капетан слеже раменима, поклони се и оде.

11-то. Улази један Јеврејин и једна Јеврејка, која плаче, као да јој је неко умрло.

— Шта ви желите?

Жена, гушећи се плачем, одавија вас дан дугачку крпу, из које вади молбеницу. Из молбенице се види: да је Аврамова унука лечила неке жене. Полиција београдска, по санитарском закону, каштиговала је за то са 100 динара глобе. Сад она моли за краљеву милост.

— Упитаћемо, преко власти, општину о вашем владању, велим ја: — па ће се тек онда видети, можемо ли молити за милост или не можемо.

— Хвала вам, господине! вели она, и обоје се поклањају и излазе.

12-то. Долази момак и јавља, да ме зове г. министар. Одох. Г. министар тражи нека објашњења; даје неке наредбе и, кад то сврши, отпусти ме, да наставим примања.

13-то. Улази секретар с гомилом актова и реферује усмено: »Смедеревско начелство сад је у граду, у државној кући. Та кућа треба војсци. Начелство се мора иселити. Где да га сместимо?»

— Кад округ своје куће нема, нека начелство узме једну приватну кућу под кирију.

— На колико времена?

— На годину или три — како је пробитачније.

Он одлази.

14-то. Улази момак и јавља, да још има људи, који чекају.

— Пуштај!

Улази један Новоселанин (Циганин) из Крпула у Шабачком округу.

— Које добро?

— Зло, господине! Не може да се живи. Немам куд Уби ме ту код тебе!...

— Од кога ти је зло?

— Од општине; од кмета Лазе; од капетана; од начелника. Не може да се живи! Моја земља, господине; купио сам; имам та-

пију; за 15 дуката, једнога коња, и једну узду са свиленим кићанкама, сад...

— То је све лепо; али зашто се жалити сада?

— Терају ме из моје куће, с моје земље...

— Да ли није твоја земља у гори?

— Није, господине; била је шума; сад се исекла; остало све голо као длан, па! (показује длан).

— Сад те терају у село?

— Јесте, господине!

— Добро! Иди ти кући; ми ћемо писати начелнику да нам јави, шта је то. Онда ће ти се казати, шта да радиш.

— Немам куд кући, господине. Хоће кмет да ме ухапси. Ту ћу код вас да лежим, док не дође одговор.

И хоће да легне на тле!

— Иди ти, иди! Докле се ствар не расправи, не ће те нико дирати; а после — како си радио, онако мораш и проћи.

С тешком муком изађе из собе, бришући сузе.

15-то. Улази г. Петар Кречаревић, професор.

— Одавно чекам, не могу да добијем реда, да уђем к вама. Мене гони велика невоља.

— Молим, да чујемо!

— Мој рођак (имерек), родом из Аустроугарске, био онамо некакав чиновник, што рукује новцем; оставио ту службу, предао рачуне све уредно и поштено; прешао овамо, и добио службу овде. Сад одонуда стигла некаква потера, да је, божем, угајао неке туђе новце; и њега су, за то, затворили. Молим вас, ево мене за јамца, само га пустите!

— Ту вашу понуду не можемо примити ми (у министарству). Можете је учинити власти, која је ставила руку на нашега рођака. Она ће одлучити: може ли примити ваше јамство или не може?

— Али је мој рођак затворен по захтевању оностранске власти.

— Ако је тако, онда је оностранска власт дужна, у 8 дана, дати доказе: да њега треба затворити. Не дадне ли она тих доказа за 8 дана, наша ће га власт пустити и без нашега јамства.

— Хвала вам! Слуга сам!

Оде.

16-то. Улази један сељак из Брзохода, у Пожаревачкој.

— Које добро, брате?

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Зло, господине!

— Какво?

— Велико зло!

— На кога се плачеш?

— На општинског ђату Живка. Закупио пет села: он писар, он кмет, он одборник; оглоби толики народ. Мене са свим зацрни. Бог да му суди!

— Шта ти је учинио?

— Кад беше први рат. Ми хоћемо на грацицу. Мене спопали дужници. Продају ми кућу. Писар срески Таса, убио га Бог, каже мени: »Пусти нека Живко узме твоју кућу; па ће ти је вратити, кад саставиш паре, да му вратиш онолико, колико он сада положи за твоју кућу.« Ја пристанем. Живко узме моју кућу буд за што. И рекоше ми, да ће тај наш уговор записати на онај акт о продаји. Сада, хвала Богу, ја саставио паре и дајем Живку, а Живко каже: »Одлази! Ја сам кућу купио за себе; нисам за тебе!« Ја тражим у среској канцеларији онај акт о продаји. Нађоше ми га, али није записано оно, што смо говорили. Писар Таса није записао ништа. И тако ми кућа оде у бесцење. Не знам што ћу ни куда ћу?

— Како казујеш, теби је тешко помоћи. Моли Живка, нека ти, Бога ради, врати кућу.

— Не зна Живко за Бога; он зна само за паре и за имаће — ватра му га изгорела!

Оде — проклињући.

17-то. Улази сељак из Бањана ваљевских, човек виђен на очи и лепо одевен.

— Шта ви желите?

— Рад сам говорити на само с господином министром.

— Г. министар је сада у послу.

— Али ја чекам од јуче, а имам нешто важно да му кажем.

Одем министру и замолим, да прекине све друго, те да прими овога човека, који Бог зна шта доноси!

Прими га.

Ја, међу тим, потписах, што беше донесено с преписа, и вратих »на експедицију.«

Ево излази онај Бањанац. За њим дође и министар, носећи молбеницу, коју му је тај сељак дао, и у којој тражи: да се њему да механско право у селу Бањанима! То је било оно важно, што је он желео самом министру ка каже! . . .

18-то. Улази неки почасни поручик, салутира војнички, и вели:

— Ја сам почасни поручик (имерек), же-

лим изаћи пред г. министранутрених дела. Обрекао ми г. војни министар, узети ме сада у мобилизацију (комбинацију?), али може забравити, па да га овај подсети.

— Записаћу ваше име и даћу га г. министру.

— Разумем! рече он, одсалутира и оде.

19-то. Улази једна жена из Степојевца, и даје ми некаку дугачку признаницу, како су некаке изабране судије примиле своју дневницу, кад су неку задругу делиле.

— Шта си рада ти, снахо? упитах ја.

— Нисам ја радила ништа, одговори она дугим акцентом колубарским: — него, ето, »копромишљени« суд судио, па нема да дође пресуда. Спасоје потплатио ђату; ђатина жена каже мене: »Тебека нема ништа! Иди ти под грм!« . . .

— На кога се тужиш ти, снахо?

— Тужим се на кмета Симу; тужим се на Спасоја; на ђату; на попа Теофила. Поп тражи своје; не гледа што ја немам! . . .

Дозвах вешта писара, и рекох, да гледа како схватити шта тражи ова жена, па то да стави »на протокол.«

20-то. Улази и јавља се католички свештеник Тондинија.

— Нисте ли ви онај, за кога су неке београдске новине јавиле, да је погинуо у Ришњу?

— Онај главом; али хвала Богу, не само да нисам погинуо, као што видите: него вам се не могу сит нахвалити љубазношћу и добротом народа, куд сам год прошао.

— Ви, оче, некако долазите с оног света. Право је, да вас види г. министар: изволите к њему . . .

21-во. Јавља се г. гроф Бреда.

С грофом иде и г. Куртије. Кажу ми, да им је одређена за данас аудијенција, па ето чекају дуго.

— Они, које прима г. министар, рекох ја: — дошли су пре вас. Изволите сести и малко очекувати.

— Овај свештеник, рече г. Куртије смећећи се: — чини ми се, дошао је после нас?

— Имате право; али је он необичан изузетак. Он долази с онога света!

— Како, с онога света? упита гроф.

— Г. Тондинија, католички свештеник, кога сте сад видели, путовао је дуж пруге железничке, те радницима, који су већином католици, носио утеху вере њихове. Неке београдске новине разгласе, да су сељаци у Ришњу, божем

мрзећи на владу и на железницу, убили тога свештеника. Глас тај примиле су и новине туђе, тако да је сав свет прочитао, да је г. Тондинија погинуо, а он је, ето, жив и здрав, и не може да се нахвали љубазношћу и гостољубљем народа, кроз који је путовао.

— Одиста, такав гост заслужује први корак, рече г. Бреда.

22-го. Отварају се врата из ребарне собе. Премаља се само глава г. Мијаила Барловца.

— Само да ме видите, да сам овде, вели он — ја ћу после!...

23-ће. Практиканат (имерек):

— Чуо сам, господине, да ме хоћете да авансујете за писара начелству окружном.

— Може бити.

— Молим вас, немојте; ја не могу ићи. Овде имам кондиција; радим у адвоката.

— Ваша је воља; не морате...

— Ја сам узимао све у рачун, па не могу никако...

— Лепо, лепо; не морате!

Поклони се; оде.

24-то. Поп Иван Стојаковић.

— Господине, запишта овај својим тапацким гласом: — молим вас, дајте ми један динар — да ручам.

— Хвала Богу, овај је кратак; само да их не буде много с оваким захтевом!

Прими; оде.

25-то. Момак уноси карту, на којој пише:

„EMILE DE LAVELEYE

prie Monsieur le Ministre de l'interieur de bien vouloir lui indiquer l'heure, à laquelle il pourrait le voir demain“ (Емило Лавлеј моли господина министра унутрашњих дела, да благоволи одредити му час, у који га може видети сутра.)

Одмах замолих одличнога госта да уђе, и да приседне у мене, докле га г. министар могне примити.

С г. Лавлејем уђе и г. Вавасер, који му служи као тумач, где би затребало. Седоше оба и започе се обични разговор. Г. Вавасер, видећи на столу књигу »Кнежевину Србију«, показа је г. Лавлеју, додавши, да сам ја књизи писац. Уважени научник, осменувши се малко, исприча, како је њему, кад је дошао на универзитет за професора, неки колега рекао:

— N' écrivez jamais; cela ne sert à rien, et vous fait des ennemis ou des jaloux (не пишите никад; то не помаже ништа, а ствара вам непријатеље или завидљивце.)

Г. Лавлеј додаде, да је њему тај савет дошао доцне, а мени, богме, још доцније, са свим у недоба!...

Не знам, да ли писање што помаже, а непријатеља и завидљиваца има доста и без писања.

Славни научник желео је путовати у Цариград преко Србије и Бугарске. О, с коликом смо му радошћу дали поштанска кола и објаву на власти, а и г. Вавасер га је пратио чак до Софије.

И он оде г. министру.

26-то. Момак уноси писмо од државне штампарије.

Отворих га и прочитах:

Господине! По налогу министра просвете. бр. 13.097., упуца вас моли, да изволите платити државној штампарији дуг, који дугујете за штампање „Школе“ и других списа, и да одредите, чим га обезбеђујете до исплате.*)

Узданух; збрисах с чела крупан зној. А

27-мо. Уђе експедитор с неким актом.

— Господине! рече он: — ви сте добили орден св. Саве II. реда, за књижевне заслуге?

— То је било давно; што ће вам сада?

— Канцелар ордена тражи од вас сада 300 динара!

— За што?

— За то одликовање!

— Хвала Богу: ко се својим књижевним радом овако двојако одликује, бар је заклоњен од завидљиваца!... Нека г. благајник буде љубазан одбијати ми од плате, док не измири 300 динара.

— А онај други дуг чим обезбеђујете?

— За бога; зар се све мора урадити за један дан? Данашњем дану и ово је бриге доста!.....

*) Рат је оглашен 20. јуна 1876., дакле на половини „Школине“ године. Тада сам имао вересије од „Школе“ преко 700 дуката. Од те суме две трећине су пропале, а трећина, која се наплаћивала мало по мало, морала се је употребити онда, када смо ми чиновници имали само 10 дуката плате на месец. Ето то је кратка историја овом мом дугачком дугу!.....

ХАЊА.

ПРИПОВЕТКА ХЕНРИКА ШЕНКЈЕВИЋА
С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

XII.

Шта је било са мном за дуго, не знам и не опомињем се. Кад се пробудих, лежах на леђи у соби и на очиној постељи, а отац сеђаше уза ме на наслоњачи, заваљене главе, блед и затворених очију. Прозори беху позатварани, на столу гораху свеће, а у великој тишини, која се простираше по соби, слушах само шеталицу на сату. Неко време гледах несвесно у таван и сабирах лениво мисли, за тим покушах да се макнем, али ми сметаше несносан бол у глави. Тај ме бол подсеђаше на све, што се догодило, те се одазвах тихим, ослабелим гласом!

— Оче!

Отац се трже и наже се нада мном. Радост, помешана са нежношћу, огледаше се на његовом лицу и он рече:

— Боже! хвала ти! дошао је к себи. Шта је, сине? шта?

— Оче, јесам ли се ја био са Селимом?

— Да, мило моје! немој о том мислити!

Часком настаде ћутање, а после запитах:

— Оче? А ко ме је донео из шуме у собу?

— Ја те донесох на рукама; али не говори ништа; не мучи се.

Није прошло ипак ни пет минута, а ја опет стадох да запиткујем. Само говорих врло лагано:

— Оче!

— Шта, чедо моје?

— А шта је било са Селимом?

— Онесвестио се и он, јер је изгубио много крви. Дао сам га одвести у Хожеље.

Хтедох још да питам за Хању и мајку, али осетих, да ме опет оставља свест. Причини ми се, да су неки црни и жути пси стали играти, на две ноге, поред моје постеље и ја се загледах у њих. Час ми се опет причује глас сеоске вруле, час место сата, који беше обешен према мојој постељи, назирах неко лице, које провириваше из зида, па се наизменично сакриваше за њега. Не беше то потпуна несвест, него само ватруштина и збрка у мислима; морало је ипак трајати доста дуго. Часомице ми беше мало боље и онда распознавах у полак лица око своје постеље: био то отац, попа, Казимир или лекар Стах. Сеђам се, да међу тим лицима не беше ми једнога, али се не могах досетити којег; знам ипак, да осећам, да га нема и да сам га инстинктивно тражио. Једном заспах ноћу тврдо и пробудих се истом пред зору. Свеће још гораху на столу. Бејаш некако врло, врло слаб. Наједаред опазим једно лице, нагнуто

над постељу; то лице одмах не познадох, али кад га видех, беше ми тако добро и мило, као да сам већ умрло и примљен на небесима. Беше то неко анђеоско лице, али тако анђеоско, тако свето, добро, са оним сузама, које се тихо низаху низ образе, да ми чисто дође и самом да се заплачем. Али онда ми се врати искра свести, разведри ми се у очима и повиках слабо и тихо:

— Мама!

Анђеоско се лице саже мојој мршавај руци, што лежаше непомично на покривачу и притисну на њу уста. Усиљавах се да се подигнем, али осетих опет бол у чеоним костима, па само завапих:

— Мајко! боли!

Моја мати, јер она то беше, поче мењати ледне облоге на мојој глави. Увек ми то завијање задаваше много мука, али сада те слатке, миле руке с таким брижљивом нежношћу почеше се кретати око моје бедне, посечене главе, да не осећам ни најмањег бола и почех шапутати:

— Добро! О, добро ми је сада!

Од тада бејаш већ свеснији, само у вече падох у ватру. Привиде ми се тада Хања, ако је и не видех никада код себе, кад бејаш при свести. Али привиђаше ми се увек у некој опасности. Час насрташе на њу вук, црвених очију, час је опет одвлачи неко, као да је Селим и као да није Селим, јер лице беше обрасло црном длаком, а на глави беху рогови. Тада кашто вриштах, а кашто мољам и преклињам вука или тога рогатога, врло учтиво и покорно, да је не одвуку. У таким тренутима метне ми мати руку на чело и одмах нестане тих злих приказа.

На послетку ме остави ватруштина са свим, дођох потпуно к себи, али то не беше знак, да сам здравији. Уплела се још нека друга болест, нека нечувена слабост и од тога почех очевидно гаснути. По читаве дане и ноћи гледах укочено у једну тачку на тавану. Бејаш као при свести, али равнодушан према свему. Нисам марио ни за живот, ни за смрт, ни за лица, која бдијаху над мојом постељом. Примах утиске, видех све, што око мене бива; опомињам се свега, али не имаћам доста снаге, да саберем мисли и да осећам. Једном у вече почех, очевидно, борити се с душом. Наместише поред моје постеље велику, жуту свећу, за тим видех поп-Људевита у стихару. Даваше ми причешће, за тим ме помаза светим миром, а при том тако јецаше, да у мало не паде у несвест. Матер изнесоше онесвешћену из собе; Казимир урлаше од плача уза зид и

чунаше косу с главе: отац сеђаше склопљених руку, Видех то све са свим добро, али бејаш са свим равнодушан и гледах као обично мртвим, укоченим погледом у таван, у заставицу од постеље чело ногу или на прозор, кроз који упадаху бели, сребрни праменови месечине.

Најзад нагрну на сва врата у собу чељад; вриска, јецање и лелек, који удеси Казимир, напунише целу собу, само отац сеђаше, као и пре, као стена; али најзад, кад сви клекоше, а попа почео говорити литанију, па прекинуо, јер не могаше од суза, отац наједаред ћипи и рикнувши: „О! Исусе! Исусе!“ стропшта се, колики је дуг, на под. У тај мах осетих, да ме крајеви претију на рукама и ногама, почињу вепсти, обузе ме нека чудна сањивост и зевање. „Аха! то ја умирем!“ помислим у себи и заспим.

Али збиља заспах, место да умрем, и то заспах тако добро, да се нисам будио двадесет и четири сата и тако се окрепих, да ми ни самом није ишло у главу, шта се је са мном десило. Нестаде моје равнодушности, јак, млади организам победи и саму смрт и буђаше се за нов живот с новом снагом. Сад се опет дешаваху око моје постеље таки призори радости, да их не бих умео ни описати. Казимир просто помахнутао од среће. Приповедаху ми доцније, да су одмах после двобоја, кад ме отац донесе рањена кући, а лекар не стајаше одмах добар за мој живот, поштенога Казимира морали затварати, јер просто иђаше у лов на Селима, као на дивљу звер и закле се, ако ја умрем, да ће га убити, где га нађе. Срећом и Селим беше мало рањен, па мораде и сам неко време одлежати.

Али, међу тим, беше ми сваким даном све лакше. Врађаше ми се жива жеља, да живим. Отац, мати, попа и Казимир, бдијаху, дан и ноћ, над мојом постељом. Како сам их тада љубио, како ми тешко беше, кад које од њих изиде из моје собе. Али скупа са животом, поче се и старо чувство према Хањи одзивати на ново у моме срцу. Кад се пробудих из онога сна, који сви сматраху као почетак вечнога сна, одмах запитах за Хању. Одговори ми отац, да је здрава, али је отишла с госпођом д' Ив и са сестрицама стрицу, јер богиње узимају све већма маха у селу. Рече ми још том приликом, да јој је већ опростио, да је заборавио и препоручи ми да будем миран. Доцније ипак често разговарах о њој с матером, а кад она виде, да ме тај предмет највећма занима, заподираше и сама разговор, а завршиваше га аиђеоским, или нечувеним речима, да ће, кад оздравим, одмах разговарати с оцем о многим којечему, што ће мени бити врло мило, само треба да сам миран и да се бринем, како ћу што пре стати на снагу.

Говорећи то, смешкаше се тужно, а мени се про-

хте да плачем од радости. Кашто се ипак догађаше у кући нешто тако, што ми није давало мира, чак ми задавало страха. На пример, једном у вече, када мати сеђаше код мене, уђе слуга Франко и позва је у Хањину собу.

Одмах седох у постељи.

— Зар је Хања дошла? — запитах.

— Није! одговори мати. — Није дошла. Он ме зове у Хањину собу, јер онде крече и међу нове тапете.

Кашто ми се чињаше, као да облак тешке, а рђаво скривене туге, лежи на челу особа око мене. Не знађах ништа, шта бива, а моја питања забашуриваху ма чим. Питах Казимира, одговараше ми као и други, да је у кући све добро, да ће се сестре, госпођа д' Ив и Хања скоро вратити и, најзад: да будем миран.

— А од куда та сета? — запитам.

— Ево, ја ћу ти све казати. Селим долази са старим Мирзом сваки боговетни дан овамо. Селим очајава по читаве дане, плаче, хоће да те види по што по то, а наши се родитељи боје, да би ти та посета шкодила.

Насмејаш се.

— Ала је Селим паметан! — рекох. — Мало ми лубању не размрска, а сад за мном плаче. А шта је збиља: мисли ли још увек на Хању?

— Иди махни, није му ни на крај памети. Не знам на послетку, нисам га о том питао, али мислим, да се је он ње већ са свим одрекао.

— То је питање!

Свакојачко ће је неко други добити: буди само миран!

Ту се Казимир стаде кревељити, па додаде обењеачки:

— Знам и ко. Само да Бог даде, да...

— Шта, да?

— Да се што пре врати — додаде брзо.

Те ме речи са свим умирише. После два дана у вече, сеђаху код мене и отац и мати. Почесмо ја и отац играти шаха. Мало за тим изиде мати, оставивши отворена врата, кроз која се видео читав ред соба, а на крају тога реда беше Хањина соба. Погледах онамо, али не могох ништа догледати, јер све собе, осим моје, беху неосветљене, а врата од Хањине собе, у колико могох назрети у мраку, беху затворена.

Наједаред уђе онамо неко, као да је лекар Стах, па не затвори врата за собом.

Срце ми немирно закуца. У соби Хањиној беше светлост.

Светлост та падаше као сјајна пруга у мрачну суседну дворану, а мени се учини, да у тој сјајној

прими видим танахне увојке дима, који се мотаху, као што се мота прашина у сунчаној светлости.

Мало по мало, па осетих у носу неки неисказан задах, који сваким часом беше све јачи и јачи. Наједаред ми се коса најези на глави: распознадох мирис од смрековине.

— Оче! шта је то? викнем силовито, сваливши шах заједно с кутијом на земљу.

Отац ћипи збуњен, јер и сам осети тај проклети мирис, и затвори, брже боље, врата од собе.

— Ништа, није ништа! — одговори брзо.

Али ја већ бејах на ногама и ма да се још љуљах, ипак нагох брзо к вратима.

— За што онде каде смрековином? — вриснем — ја хоћу да идем тамо!

Отац ме ухвати преко среде.

— Нећеш ићи онамо: ја ти забрањујем!

Обузе ме очајање, те, зграбивши за завој на глави, дрекнем љутито:

— Па добро! Али се заклињем, да ћу здерати завој и раздрапати рану својим рођеним рукама. Хања је умрла! ја хоћу, да је видим!

— Хања није умрла, дајем ти поштену реч! — викаше отац, зграбивши ме за руку и натежући се са мном. — Поболела се, али сад је здравија! Смири се! смири! Зар није још доста несреће! Приповедићу ти све, само лези. К њој не можеш ићи. То би јој дошло главе. Умири се! лези. Кунем ти се, да јој је боље.

Снага ме остави и клонух на постељу, понављајући само!

— Боже мој! Боже мој!

— Хенриче! дођи к себи. Јеси л' жена? Буди човек. Она више није у опасности. Обећах, да ћу приоведати све и приповедићу, али само док сабереш снагу. Наслони главу на јастук. Тако, видиш. Покри се, па мирно лези.

Бејах послушан.

— Сад сам миран, само брже, оче, брже. Да већ један пут дознам све, шта је и како је. Је ли јој збиља боље? Шта јој је било?

— Е па слушај: оне ноћи, кад ју Селим оте, беше бура. Хања имађаше на себи само лаку хаљиницу. Покисла је до голе душе. Осим тога, присео јој и тај луди корак. У Хожељама, од куда је Мирза доведе, не имаде се у шта преобући, те се у тој истој мокрој хаљини амо вратила. Још тај исти дан стала је трести грозница. Други дан, стара Венгровска не умеде задржати језика и приповеди јој, шта се с тобом догодило. Рекла јој чак и то, да си убијен. За цело јој је то шкодило. У вече беше већ ван себе. Лекар не знађаше дуго, шта јој је, док на

послетку . . . знаш: у целом селу владаху, па још и сада владају богиње: Хања је добила богиње.

Зажмурих, јер ми се чињаше, да и сам долазим ван себе; најзад рекох:

— Причај ми, оче, даље, та ја сам миран.

— Било је тренутака — говораше даље отац — кад беше у великој опасности. Онај исти дан, кад мишљасмо, да је теби крај, беше и она скоро на умору. Али за обоје вас наишла је у исти мах срећна криза. Данас она, као и ти, полако оздравља. За коју недељу биће са свим здрава. Ах, каквога ти покора не беше у кући!

Отац заврши, па ме гледаше пажљиво, као да се бојаше, да неће његове речи сувише потрести мој, још удиљ, слаби мозак; а ја лежах непомично. Дуго тако ћутасмо. Сабирах мисли и разабих се у новој несрећи. Отац устаде и поче ходати крупним корацима по соби, погледајући на мене, од времена на време.

— Оче? — рекох после дуга ћутања.

— Шта је, синко?

— Да ли је, да ли је . . . врло богињава?

Глас ми беше миран и тих, али срце ми лупаше гласно, докле очекивах одговор.

— Јест! — одговори отац. — Као што обично бива после богиња. Можда неће бити никаква трага. Данас још има, али ће нестати, за цело ће нестати.

Окренух се зиду: осећах, да ми је горе, него обично.

За недељу дана ипак бејах већ на ногама, а после две недеље видех Хању. Ах! нећу ни покушавати да описујем, шта је било с оним дивним, идеалним лицем. Кад, јадница, изиде из своје собе и кад ју први пут спазих, ако се и јесам зарекао, да нећу показати на себи ни најмање узбуђења, ипак наједаред занемогох и онесвестих се, као мртавац.

О! како је страшно поружнила!

Кад ме пробудише из несвестице, Хања плакаше гласно и за собом јемачно и за мном, јер и ја бејах још више налик на сенку, него на човека.

— То сам све ја крива! — понављаше јецајући — ја сам крива.

— Хањице, сестрице моја! не плачи, ја ћу те увек љубити! — повичем и ухватим је за руку, хотећи да је принесем устима, као некада.

Наједаред се стресох и тргох уста натраг. Те руке, некада тако беле, нежне и лепе, бећу сада гадне. Црне пеге осуле се по њима, а уз то бећу рапаве, управо одвратне.

— Ја ћу те увек љубити! — понових с усиљавањем.

Лагао сам. Имађах у срцу огромно, сузно мило-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

срђе и љубав братску, али старо осећање беше одлетело, као што птица одлети, без трага.

Изидох у башту и у оној истој хмељевој алтани, где Селим и Хања први пут признадоше једно другом да се љубе, плаках тако, као после смрти драге особе.

Јер и збиља, некадања Хања беше за мене умрла, или боље, љубав моја беше умрла и у срцу остала после ње само пустош и бол, као од незацељене ране, и успомена, која истискиваше сузе на очи.

Сеђах тако дуго и дуго! Тихо јесење вече поче горети у првеном жару, који се преливаше по крунама од дрвета. Тражише ме по кући, најзад уђе отац у алтану.

Гледаше ме и поштоваше моју тугу.

— Јадно дете — рече — Бог те је тешко кушао, али уздај се у њега! Он увек зна, шта ради.

Наслоних главу на очине груди и неко време ћутасмо обојица.

У неке ће рећи отац:

— Миловао си ју врло, па кажи ми: кад бих ти рекао: дајем ти ју, подај јој руку за цео живот, шта би ми ти одговорио?

— Оче! — одговорих — љубав је могла прнути од мене, али поштење никада: ја сам готов.

Отац ме срдечно пољуби.

— Нека те Бог благослови. Познајем те; али то није твоја обвеза, није твоја дужност: то је Селимова дужност.

— Хоће л' доћи он овамо?

— Доћи ће скупа са својим оцем. Отац његов већ за све знаде.

Пред вече дође збиља Селим. Кад виде Хању,

зацрвени се, а после пребледе као крпа. Неко време могаше се познати на његову лицу тешка борба срца са савешћу.

Видело се, да је и од њега одлетела она крилата птица, којој је име: љубав. Али савладао се племенити момак: устао, пружио руке, а за тим пао пред Хању на колена и повикао:

— Хања! ја сам увек један те један: ја те нећу оставити никада, никада!

Бујне сузе ударише Хањи низ образе, ипак отисну полако Селима.

— Не верујем, не верујем, да ме може ко сада љубити — рече — а за тим сакри лице рукама и повика:

— О! како сте сви ви добри и племенити! само сам ја најмање племенита, највише грешна; али сад је већ свему крај: ја сам већ друга!

И бадава салеташе стари Мирза, бадава мољаше Селим, не хтеде му дати руке. Први олуј живота сломи тај лепи цвет, истом што се расцветао. Јадно девојче! требаше јој сада, после буре, какво свето и мирно склониште, где би могла умирити савест и уљуљати срце.

И нашла је то тихо и свето склониште: постала је милосрдна сестра.

Доцније нови догађаји и једна страшна бура учинише, да сам је на дуго изгубио из очију.

Но после неколико година спазих је из ненада: мир и тишина огледаше се у тим анђeosким цртама; трагови страшне болести ишчилеше са свим; у црној хаљини и белом манастирском шеширу лепа беше као никада, али то већ беше надземаљска лепота: више анђeosка, него људска.

АФРОДИТА.

РОМАН ИЗ СТАРЕ ЈЕЛАДЕ.
НАПИСАО ЕРНСТ ЕКШТАЈН.

(Наставак.)

Седма глава.

Идућег јутра држао је савет Милитски седницу, која је трајала неколико сахата.

Пре свега се расправљале ствари спољашње политике, нарочито о томе, да се свечано посланство пошље у Коринт. Једногласно се донела одлука, да се пред крај месеца спреми лађа, која ће осим изасланика и њихове сјајне свите понети још и тма божја скупоцених дарова за најодличније коринтске државнике

Кад се довршила та тачка и још неке друге, дође реч и на Аконтијеву ствар. Харидим се опорим изразима стаде тужити на држање грађанства.

Тврдио је, да су Олор и странка противничка поткупили прост народ те су тако на недозвољен начин њега натерали да уради, што иначе не би био урадио. Сакупљеном савету сад оставља, да ништавим прогласи обећање, што је народ од архонта изнудио, те тиме свету да покаже, да у Милиту влада правда и правда, а не сила и самовоља.

Но савет је већ са свим био под упливом јавнога мишљења. Опазило се то, како је на прост народ од утицаја била ма и не својевољна одлука архонтова, па како је наједаред нестало оне зебње, коју је изазвало слово ијонисте. Уз то је још и један из чете героната, који је био очевидац случаја

на трговишту, чудећи се изјавио, да не појми, како то пресветли архонт говори о неком натеривању и приморавању. Кад се каква бурно изражена жеља задовољи, тим никако није ико присиљен на штогод против закона; задату реч ваља сматрати за светињу; куд би то одвело, кад би главар државни дао примера невери и поводљивости? — Те тако ти богме савет једногласно закључи, замолити архонта, да се не опиरे више тако очевидно израженој вољи богињиној, него да остане при оном, на што је већ био пристао, да наиме Кидипу даде за верну љубавцу вајару из Миласе.

Дрхћући од потајне љутње оде Харидим из скупштине. У радионици својој затекне Конона, који га је подуго већ чекао.

„Пред геронтима је ствар пропала!“ повиче Харидим сав разгневлен. Жестоко баца огртач преко столице, као да хтеде рећи: Имао бих вољу, бацити вам тако пред ноге достојанство архонтско. За тим настави:

„Ти се чудиш, Кононе? Дабогме, кад промислим, и мене чело тишти, као терет несносне срамоте, двоструко несносне, јер је скупштина формално у праву. Одиста, да располажем сад са неколико стотина трачких или сицилиских најамника место ових јадних златоштитих назови-чета — знао бих ја, шта би ми ваљало чинити. А овако су ми руке везане. Морам ћутати па трпити.“

„Нечувено!“ промрмља Конон.

„До тебе је, да заштитиш своје право,“ настави Харидим. „Брани, што сам ти поверио! Осигурај се, да твоја буде девојана, за којом си погинуо од тешке љубави! Ја, архонт, не могу и не смем да се противим законитој одлуци савета: но ти — твоје су руке одрешене. Зграби свако оружје, које ти дође до руку! Немој подносити, да ти се Милит смеје, да ти се руга као срамно оманутоме, коме расту зазубице!“

Конон се горко насмеје. „Немам ни ја трачких најамника,“ рече. „Но ипак се још надам, да ћу победити, ако ми дадеш времена. Ти све говори: да!, кадгод будеш у шкрипу; али одлажи ствар, колико можеш. Имаћеш доста излика, ма да се ја бојим, да ти Аконтије, једаред признат за твога зета, не ће дати мира.“

„Дреској халабури изаћи ћемо у сусрет разборито и мирно,“ рече Харидим. „Ради ти само, како знаш, али ми не вређај закона! Олор — о томе не сумњам — ће ти оштро гледати на прете. Како ли је речито бранио тога занатлијског сина, ма да је зацело знао, да си ти запресио руку Кидипину!“

„Отпадник је то,“ одврати Конон. „Некад ми је

био друг и пријатељ; то јест, признајем, од почетка је некако... Али нек се добро пази?“

„Виде ли Кидипу?“ запита архонт.

„Хитимице, у пропиљејону. Баш су је носили до друге јој Ијоле.“

„Како ти се јавила?“

„Учтиво, као свагда.“

Конон се сад опрости, а Харидим гледајући за њим, стане главом дрмати.

„Не уме да јој задобије срце,“ рече сам себи. „Непојмљиво! Човек његових разноврсних лепих способности! Дабогме, нису Јероту бадава очи везане.“

Међу тим је стигло и по дне. При свем свом несрећном расположењу пође Конон по старом обичају у улицу крај пристаништа. Како је пролазио крај споменика Креонтова, спази међу цвећарицама, које су у тај пар баш стале пред подставак кипа, лепу Нејеру. Јако се њој изненадио. Одавна је већ Нејере нестало било, као да је у земљу пропала. Данас је први пут опет искрсла. Па како је ту сад стојала, у отворено жутој одећи, у црној јој коси испреплетене пролетње руже, учинила му се лепша него икада. Очи су јој биле веће но иначе; у цртама је њеним био неки особено одуховљен израз; па ипак јој се образи руменили, као да се натичу с цвећем, што је красило косу њену. Није дабогме био онај цват од некада, него жар грозничава узбуђења, што је тако обмањивао. Иста Нејера, што је сад изгледала тако ружична и пуна живота, бледа је и изнурена устала била с постеље, пошто је васцелу ноћ преплакала. При јучерашњем случају била је и она; видила је, како је Аконтије сав блажен узео Кидипу за руку; чула је, како је народ њему клицао. У срцу њеном, које се дотле при свој обмани још једнако било надало, пробудио се туп осећај очајања и жудње за осветом. Па та је жудња у бесаним часима ноћним мало по мало добила јасна облика. Ваљало је спречити оно, што није кадра била поднети — па куд нукло да пукло! Пре но што допусти, да Аконтије другој буде војно, волела је упропастити омрзнутог идола својој страсној чежњи. Е дакле у борби против немиле судбе њене био је Конон, презрени младожења, природни њен савезник. С њим је заједно ваљало ковати планове. Њему, одличном и узможном аристократи, треба само бодљу љубоморе забадати све дубље и дубље у срце те му рањени понос све то већма наједати цећем поруге, па ће га зацело довести у безобзиран расположеја, какав је нуждан био Нејери.

Прва јој је помисао била, да га потражи на дому његову. Но то би се могло хрђаво тумачити. А и, кад је подробније промислила, увидила је, да ће више постићи, ако презренога љубегију јавно надражи. Те

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

тако опет узме своју котарицу, која је дуго већ сва прашна лежала у кућу. Још дрхћући од узбуђења поћашње јој невоље, похити, покрај ковачнице Вејеве, до дома оног баштована, који јој је пре давао робу. Кад се оданде враћала, опази ковача у вратих. Јави му се чисто нежно, јер јој је било сад тако, као да мора сав свет задобити за себе и за своје намере, као да не може доста пријатеља да стече у борби против Аконтија. Дежмекасти је Веј сав побледио од тешка чуда и радости; заборавио је, да јој се одјави, па је још дуго стојао као укопан и укочено за њом гледао, кад је она већ давно ишчезла за углом прве улице.

За младе је племиће Милитске био то читав догађај, кад се лепа Нејера опет тако из ненада указала на споменику архонта Креонта те стала продавати своје миомирно благо. Одмах се скупили око ње. И Конон је заборавио на срџбу своју и своју невољу те се приближио умилној продавачици.

Очи се Нејерине засјаше. Тако се брзо није надала да ће јој се испунити жеље.

„Лепо чедо, јеси ли још жива?“ запита Конон, пришивши јој. „Пролепшала си се још . . . Да ниси ваљда боловала, Нејера? Или те је Афродита оковала?“

„Ни једно ни друго,“ одврати Нејера равнодушно.

„Да дивних ружа и љубичица!“ настави Конон. „Па како су красно везане!“

Пружи руку за најлепшим стручком, но Нејера десном руком покрије котарицу, као да му брани цвеће.

„Не дирај!“ рече гласно.

„А што?“ запита Конон. „Да није ко већ наручио то цвеће?“

„Није. Али теби не продајем ништа.“

Конон се насмеје.

„Е а за што, мала лудице?“

„За то, што презирем кукавицу, коме је просјак преотео невесту.“

Конон побледи.

„Јеси ли ти при себи?“ шапне, набравши чело.

„Са свим сам ја при себи. Вршим само своје право. Ја могу купца бирати, како ми се свиђа; а људи, које презирем . . .“

„Безобразнице!“ прсне Конон, јер је на уснама осталих слушалаца опазио поругљиво смешење.

Па ондахвати у котарицу. Нејера га зграби над зглобом.

„Даље!“ викне страсно, јер ју је сад надвладала успомена на њену невољу. „Мислиш ли ти, да је мени тако лако отети што, као теби?“

Смешење слушалаца разви се сад у смех. Обе-

снога Конона и онако нико није баш марио. Уживао је свако, што га је Нејера тако насадила.

„Бештијо!“ дрекне Конон, отимајући се од ње. Како је жестоко тргао њену руку, испале котарица. С лева и с десна зачули се јасни гласи негодовања и саучешћа.

„Тако,“ рече Конон, „сад ћеш, падам се, приста ти на то, да ми кажеш цену роби твојој; јер, што је једаред лежало у прабини, то у Милиту нема купца.“

Нејера покрије лице рукама. Заплакала се. За тим наједаред почне блажије.

„Добро,“ рече оклевајући. „Постигао си, што си хтео. Морам узети злата од тебе, јер само тако могу исплатити баштована.“

У том се тренутку публика живо стаде кретати.

„Кидина!“ прође глас кроз народ.

Одиста је то био форијон лепе ћерке архонтове, што се указао на улици а сав се сјао од злата и скрлета. Кидина се враћала од Ијоле. Наслонивши лепу главу љупко на пуначку руку, завалила се у јастуке у носиљци, час овде, час онде се одјављујући народу и очаравајући подједнако срца свију. У Милиту, као и свуда, где је било Грка, дивили се младости и лепоти. Кад се рекло: „Кидина!“ сав је свет поврвио онамо, где се указао дивни лик девојачки. Само је остао Конон — и Нејера.

Цвећарица употреби одмах zgodну ту прилику.

„Кононе,“ рече, „не љути се на мене, што сам у узбуђењу своме изговорила речи, које су те морале увредити. Од како те знам, високо сам те штовала, те тако нисам могла поднети, да те у запећак отера странац рода незнатна, тебе, потомка тако славних предака. Ако ми опростиш, Кононе, па ми поверујеш, помоћи ћу ти, да натраг задобијеш изгубљену невесту.“

„Ти?“ рече Конон презорно.

„Да, ја!“

Глас јој је звонио тако поуздано, да се Конон зачудио.

„Како би то могло бити?“

„То ћеш чути, док ја најпре дознам, да ли ти је Нејера и сувише ниска за такве услуге.“

„А ти говори! Ако имаш средство какво, које изгледа разборито а може бити од успеха, то бих био луда, кад те не бих послушао.“

„Е па добро! Чуј дакле: ја имам сведока, да Аконтије хули богове; још више, да је архонту радио о глави.“

„Ти си у грозници.“

„Што зборим, за то сам ја одговорна.“

За тим дода тихо:

„Па ако сведоци, које ти ја доведем, не достану,

шта би могло богатом, моћном Конону сметати, да им број допуни?"

„Како то?“ запита Конон пребледивши, јер је у пола већ погодио њену намеру.

„Злато је кадро на свашта навести,“ рече Нејера. Конон јој продирући погледи у лице.

„Девојко, какав је демон у теби?“ запита чудећи се. „Хоћеш ли зар да ме увериш, да је то саучешће према мени и мојој судбини, што те тако узбуђује? Или и ти спадаш међу оне, који незаситимо теже за златом?“

„Ја? О не!“ рече Нејера горко. „Ја не ценим злато, ја га презирем. Саморано бих у пустињи живила, далеко од свега, што краси и реси, кад би ваљало теби докасти, да ја за себе ништа, ама баш ништа не тражим.“

„То онда љубиш Аконтија!“ викне Конон наједаред.

„Ја га мрзим,“ рече Нејера одлучно. „Да га љубим, зар бих онда ишла за тим, да га упропасти? Не, Кононе! Само ме гони чувство справедливости и пријатељство спрам тебе, који си ми све једнако био одан.“

Претварајући се, као да је збуњена, спусти очи.

„Да,“ настави, „нисам ја то заборавила. Зар ме ниси свагда звао слатком Нејером? Ниси ли ми зар славио љупкост? Ниси ли ми зар хвалио уметност? Доста за сад. Кидипа, којој се сав свет диви, прешла је већ. Гомила блесала, што за њом отрчаше, као хајка за зверком, враћа се. Није овде место, да се разговарамо о тако важној ствари. Ако ти је по вољи да чујеш даље, а ти дођи вечерас на два часа после заласка сунчева на западну обалу, онамо, где се улица Посидонова скреће на друм, што води у Дидим. Од сад морамо пазити, да нас нико не смотри заједно.“

„Добро. Дођи љу.“

Конон лагано оде одатле а Нејера се још мало задржи крај свог полузгаженог цвећа. Младићи је стадоше сад учтиво тешити и ласкавим се речима тужити, што тако дуго није долазила. Она је онда стала грдити Конона, да је не само кукавица, него и безобзиран и насилник. Но после је, као што се чинило, гледала да заборави непријатни случај. Узевши под руку једну од осталих цвећарица, које су распродале своју робу, шетала се по шареној гомили, шалила се и смејала, са добро је претвореним интересовањем слушала, што јој прича друга њена, која јој је приповедала чудан доживљај с Олором, — на најзад је пристала на понуду двојице Атићана, да се с њима одвезе преко до залива, који је био пун пунцат лађа. Оба су младића били обожаваоци њене другарице; но један од њих као да је

био вољан, да своје симпатије пренесе на Нејеру, а ова, колико се до сад уклањала испред аристократске омладине на пристаништу, кокетовала је сад са очевидним весељем.

„Где ти мире!“ чује Нејера где јој неко за леђи рече, кад је ушла у лађицу; „сад се једва једаред и она опрљила!“

Нејера се насмеши. Летимична црта бола прелеати јој преко зажареног лица. Заклопи очи, но одмах за тим ватрено погледа младога Атићанина.

Два је пуна сата пловила лађица по глаткој води. Био је пролетњи дан одиста амвросиске дивоте Из свију вртова дуж обале вирило је бујно руменило ружа и свеже, сунцем обасјано зеленило. Свирка, коју је у пола разносио лаки дах зрака над морем, орила се на води — па кад су умукли ти гласи, удесила је песму Нејерина друга гласом чистим као кристал. Потпуно задовољство, потпуно блаженство исказивало се у тим бујним ритмима. Лађица са та два млађана пара као да је била символ мирна, слатка жића, којем не прети никаква бура. И Нејера сад стаде певати, тако лако и ђаволосто, да нико није ни слутио, шта се збива у измученим грудима тога девојчета.

Кад су изашли на суво, похити Нејера у западну четврт градску. Од како је отишла од старог Лаогоре, седла је сад ту у удаљеној колеби једној код мужа и жене неслободна порекла. Није морала проћи ни крај куће Коронидине ни крај Вејеве ковачнице, кад је од стана свога хтела у град. За сво то време, од како је отишла од Лаогоре, само је касно у ноћ свирала у фрулу, но то тек толико, колико јој је нужно било, да стече, од чега ће живити; у осталом је живила повучено тако, да су и Лаогора и Коронида мислили, да је nestала. И Веј ју је недељама узалуд тражио, но кад ју је најпосле нашао, тако га је она предусрела, да није ни мислио више, да ће ју икад смети ословити. Тек је по кад кад шуњао се за њом, кад би она изашла из колебе; но она га није ни опајала; тако је са свим била занета у ту једну мисао, која је овладала била њом.

Кад је сад ушла у јадну своју колебу, није, као иначе, скупоцено своје одело метла у сандук, да се преобуче у простије. Баш напротив: узела је огледало од коvine, погледала се унутра, згладила косу, јаче је придела цвеће, што се овде онде већ мало било отпустило, наслонила је главу у руку па је села чело ногу своје постеље. Тако је размишљала и сневала скоро читав сахат. Најзад, кад се сунце већ клонило западу, изађе из куће и пође у ковачницу Вејеву.

Ту је за тај дан посао већ био обустављен. Уз ватру, која се већ гасила, седио је мален, сав из-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBL.BG

Гарављен деран, на колених му чинијица па у њој полако пере руке. Она га запита, где му је мајстор, а он јој руком покаже полаотворена врата. Нејера онда пође даље па уђе у пријатно намештену избу, где је Веј са својом шездесетгодишњом матером нешто мало вечерао.

Кад се Нејера указала, скочи плећати делија, а стара се бака, мрмљајући нејасне речи, лагано повуче.

„Ти — Нејера?“ промуца Веј, нашавши најзад речи. „Тако ти свију богова, шта тебе доведе амо?“

„То ћеш чути,“ насмеши се она, пружајући му руку. „Јесмо ли сами?“

„Видиш, да ми се мати уклонила. Не може да те позна па мисли, да се каква персиска краљевска ћерка забунила амо у ову пећину. Како се ти блисташ, Нејера! Да дивна ли златна одела! Ах, па да чудних погледа, Нејера! Реци, што ме тако гледаш, као да хоћеш срце из груди да ми ишчупаш? Проводиш ли шалу са мном или сад другојачије мислиш, но пре, кад си ме мрзила?“

„Ја?“ смејало се девојче. „Никад свог века нисам ја тебе мрзила — па ако сам ти просидбу одбила, то сам само за то урадила, што нисам марила ни за какву везу, која би ми ограничила слободу. Сад, Веје брате, друкчије мислим. Погле амо! Како ти се допадам? Јесу ли ми усне још тако свеже и тако румене као лане? Моји образи јесу ли још тако једри? руке моје тако снежне? Шта велиш? Би ли волео, да пођем за тебе?“

Ковач сав задрхће. Нејера му је дошла била са свим близу. Сад му метне обе руке на снажна плећа па га сирински погледа.

„Би ли волео?“ запита још једаред.

Требало је мало времена, док се радник уверио, да се Нејера не шали. Па онда паде на колена као ван себе, обгрли оберучке виту девојану па јој бурно, незграпно стане љубити боре одеће јој. Са горким задовољењем гледала је Нејера доле у њега.

„Устани!“ рече најзад. „Не би ли окусио, како се моје усне љубе?“

Непомично је отрнула страсни пољубац, што је Веј, охрабрен тако, притиснуо па дивна јој уста.

За тим, како је он — осмеливши се све већма — њу притиснуо уза се, одгурне га наједаред.

„Чекај!“ рече живо. „Тако олако не ће Веј пожњети, за чим је месецима узалуд чезнуо. Чуј сад, шта од тебе иштем, ако озбиља хоћеш, да пођем за тебе!“

„Говори, Нејера! Говори!“ муцао је Веј, једва још нешто при себи.

Она га узме за руку. Тако се меко и чаровно унили мали прстићи у квргасту песницу, да се Веј сав стресао.

„Е а ти чуј.“ рече она укратко: „Аконтите, вајар из Миласе, до дна душе ме је увредио. Никад још, од како људи намте, није невино пријатељство награђено било са таквом незахвалношћу, никад није тако било зостављено. Не тражи од мене, да ти даље говорим. Морала бих поруменити, кад бих само и наговестила, шта се Аконтите усудио. Па како сам гледала, да нађем заштитника и осветника, то сам се одмах сетила тебе па сам себи рекла, како је то било будаласто, што сам верност твоју и оданост тако из чисте ђуди девојачке презрела. Заклела сам се дакле, да ћу поћи за тебе, ако се узасмем надати, да ће твоја одважност по заслуги казнити обест Аконтитеву. Како ћеш то постићи, то ја не питам. Можемо се дабогме о том и посаветовати, али ћеш најбоље ти сам морати измислити. Али мораш постићи, то тражим од тебе. Проклетника тога мораш унесрећити, мораш га осрамотити. Да, ако ништа боље не знаш, а ти гледај, како ћеш га смаћи са света — само ми набави одмазде за страшне увреде. Хоћеш ли, Веју — па уздаш ли се, да ћеш моћи урадити, што од тебе иштем?“

Под трепавицама радниковим засија и засева. Израз лица му постаде скоро као у риса. Стара његова мржња на Аконтите са обновљеном се жестином разгорела. Лукав осмех заошиљи му широка, похотна уста. Шапућући стаде зборити:

„Заповедај само, слатка Нејера: твој те Веј слуша. Да тебе добијем и проклетника оног да казним, ту се ничега не плашим. Једно само признајем: што могу лукавством постићи, то нерадо тражим од отворене силе.“

„Право имаш!“ одврати Нејера.

Она му онда шапне онако нешто, као што је дошанула била Конону на споменику у улици крај пристаништа.

Веј се одмах загрејао. Појмио је, да је тај пут, ако предосторожно пође њиме, најсигурнији и најмање опасан: само појединости није одобравао. Мисао је његова одмах с почетка одлетела до стаблика у Дидиму, где је у сред најдубље самоће шумске не далеко од светилишта живио чудан неки делија. Човек тај, од својих педесет година, по имену Финтија, био је послужилац свештеника Аполонова, по је у тајној свези био са опасном неком руљом гусара са Лемна, који су на основу његових саопштаја пре две и по године несрећно покушали били, да се искрцају на обалу не далеко од Дидима те да украду благо из храма. Само је случајем осујећен био тај покушај; но од то су доба удвостручили пажњу тако, да је Финтија мало по мало све већма стао очајавати, е ће икада тим путем доћи до жуђенога блага. Са тим Финтијом, је Веј још од онда био познат,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

кад се и њему досадио посао те је, најпре на Андру а, носе на Лемну, с гусарима пријатељевао, док га страх, да ће се све открити, а можда и кајање није приморало, да се окане тога пустог и опасног живота. Дуго је после лутао овамо онамо, док није најзад дошао у Милит. При свечаности једној у гају Аполона Дидимејца састао се са пређашњим својим другарем. Обојица, и ковач и црквењак, имали су доста узрока, да прошлост своју оставе у тами; ни један се дакле није плашио другога; шта више се су-традан развила нека поверљивост те је Финтија, угрејан од винца, саопштио Веју смеле намене, које су њега, Финтију, под тако теготним околностима, довеле биле у светилиште. Трудно се чак, да придобије ковача за савезника; но Веј се чинио глуп. Сад се под утиском онога, што му је рекла Нејера,

сетио свог друга, који је био тако лукав и тако смео и тако грамзив за новцем, чије су наде од толико времена амо висиле о концу; који би без сумње вољан био, жртвовати несигурни свој део на плену, кад би ко донео сигурне готове новце. Финтија сам нека промисли и изнађе поближе. Сутра, чим зора сване, мислио је Веј да оде до њега.

О свему је томе ковач тек по нешто наговестио. Али је то нешто било доста за Нејеру. Она није ни сумњала, да ће Конон жртвовати и највеће своте, да купи себи помоћнике, ако се ствар само разборито и сигурно удеси. Те тако оде од радника, нежно га још похваливши. Веј пак, коме се срце стегло од тешке милине, стаде некако чудно клицати, баш као кад се дивља каква зверка чему обрадује.

(Наставиће се.)

ПРИЛОЖИЦИ И. РУВАРЦА.

д., Трилогија.

III. *Јанош, краљ угарски, честита Мехмед-бегу Јахијапашићу, господару српске земље.*

(Наставак.)

Турски цар Сулејман — као што краљ Јанош из великога Варада под 13. јулом 1536. јавља Урбану Баћану — поручио је Фердинанду по његовом посланику, „да Пожегу и Словиње врати краљу Јаношу, јер ће иначе сву ту земљу огњем и мачем опустити“ (Gévaу ad a. 1536. p. 116.), а из писама краља Фердинанда, писаних из Градца дне 17. окт. те исте 1536. године Алексију Турзону (Thurzó), Мехмед-бегу Јахијапашићу и султану Сулејману (I. с. p. 140.—143.) види се, да претња та није била гола претња, јер се краљ у њима жали, да Турци непрестано палећу, пустоше и плене по Пожези и по Словињу — *homines vestros continuas incursiones in Posgam et Regnum nostrum Sclavoniae facere* — и да је Мехмед бег Јахијапашић јавио Словинцима, да ће их оставити на миру, ако се с драге воље подложе Јаношу краљу; а у писму од 20. нов. 1536., жалећи се великом везиру Ајаз-паши, напомиње Фердинанд краљ, како је паша биоградски са силном војском навалио на његову словинску краљевину и да је тринаест градова отео, заузео и освојио.

Шимун, загребачки бискуп, одметнувши се међу тим од краља Јаноша и прешавши на страну краља Фердинанда, испричава се писмом, писаним дне 3. децембра 1536. у Дубрави, и наводи узроке, због којих не може оставити своје отаџбине и следовати позиву краљеву. Прочитај, драги читаоче, писмо то бискупа Шимуна, које ћеш наћи у Pray Epistolae procerum II. 68.—70., и писмо Јована архиепискупа

Лундског, поклисара и повереника цара Карла V., које је он истом цару писао дне 22. августа 1536. из Великога Варада, (в. Mon. Hungariae hist. Diplomataria. I. 363.), где је преговарао о миру између оба такмаца за угарску круну, — и прочитавши оба писма та сазнаћеш, какво је од прилике било јадно и очајно стање пука те године у словинској земљи, и како су словинска господа, они јунаци и *оци*, које толико помиње г. Таде Смичиклас у својој повести хрватској, бранили земљу словинску од Турака. По њима, по тој свадљивој, бесној и немилостивој према пуку господи словинској, по тима Смичикласовим *оцима* била би већ год. 1537. потпала под Турке та земља словинска (крижевачка, вараждинска и загребачка жупанија).

Краљ Фердинанд слао је од г. 1527. сваке скоро године нове и нове посланике и поклисаре у Цариград, да испросе мир од Турчина, и кад му је већ досадило то узалудно шиљање посланика и дарова, и кад је на послетку и сам увидио, да „non oratores ad irrisionem, sed exercitus ad ultionem in Turciam esse mittendos,“ одлучи се год. 1537., за ово друго, и војска његова, којој је за главног војводу одредио Крањца Ивана Кацијанера, стала се искупљати у Копривници, у словинској земљи. Чехе је довео гроф Алберт Шлик, Аустријанце гроф Хардек, Тиролце гроф Лодро, Штајерце земаљски капетан Иван Унгнад, и Корушце Ерасм Мајер, а Словинци и „Хрвати — вели Таде Смичиклас — сабирали су се око Лауша Пекрија и Павла Бакића“. Но Иштванфи, који је то боље знао, пише о Павлу Бакићу овако: Paulus Baquitius ex Ungaria peculiarem validamque alam Thracibus veteranis intermixtam et multis proeliis

exercitatum secum habebat; is, quamquam paulo ante a Ferdinando vacationem militiae impetraverat, nec in Illyricum proficisci obligatus erat, tamen, quia commune periculum urgebat, et cum Cociano jam inde ab urbis usque Viennensis obsidione, quam una sustinuerant, conjunctissimi animis erant, *extraordinaria quadam conditione* ultro militandum sibi constituerat; et ab omnibus quarumvis nationum militibus ob singularem fortitudinem et rei militaris peritiam, magno in pretio et honore habebatur.“

Краљ Фердинанд пуно се уздао у ту своју вој-

ску од 24 хиљаде момака, међу којима је било осам хиљада које лаких које тешких коњаника — по ти, драги читаоче, већ знаш, шта је учинила и како је прошла та војска краља Фердинанда. Добро би било, кад бих умео, и јако ми је жао, што не умем, што се ни најмање не разумевам у војничким и ратним стварима, те ти не могу описати потанко експедицију те војске од Копривнице до Осека и натраг од Осека до Иванке, где је заглавила, — и јуначку невољу и муке, које су с неразборитог вођства снашле и пратиле ту војску. (Свршиће се.)

КОВЧЕЖИЋ.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Из „Малих новина“, што излазе у Београду, доноси „Застава“ неке занимљиве податке о нашој књижевности. Један Србин израчунао је, да укупан број претплатника на новине, што у Србији излазе, износи 6.590. Од отог броја њих 681 примају све политичке листове, 249 све научне, а 450 све забавне, остали претплатници по 1, 2, а највише 3 разна листа. Ту нису урачунати разни органи појединих надлештва, као „Војни лист“, „Гласник министарства просвете“, и т. д., а тада би, разуме се, тај број био много већи. Што се тиче претплатника на књиге, најсрећније су приче и романи, шале и забаве, па тек онда озбиљне књиге, а међу овима школке, као обавезне за ђаке, од којих су само неколико штампане у 10.000 примерака, иначе једва пролазе 2—3.000, које се опет продају у току неколико десетина година.

— Радован Кошуткић позива на претплату на други део својих „Пламенова“. Охрабрило га је, вели, одушевљење, којим је српска публика примила први део његових „Пламенова“ — (како ли то отужно звони, кад ко сам за своје песме каже, да су одушевљено примљене!) — и повољна оцена са стране многих словенских листова, а није га застрашило игноровање или глупо исмевање (додуше врло смерно и пристојно за млада песника!) извесних органа новинарства српског (а који ли су, боже, то органи?) и ћутање омладине српске (е није него је ваљда омладина у глас требала да кликне „осана!“?). Он, вели, чини своје, а ко се без разлога блатом баца на њега, каља себе; не налази он за вредно ни да му одговори (међер су они — Кошуткић консеквентно употребљава о себи *pos majestaticum!* — на некој недоследној висини па са милостивим снисхођењем гледе на „умну сиротињу!“) Први део „Пламенова“, колико се још сећамо, био је приказан „омладини на Балкану“, овај ће се други приказати ником другом, по баш свом „народу српском“ а трећи ће још већма раширити руке па пригрлити све „Словене“. По млади се песник боји, да не ће српска публика хтети стр-

пљиво причекати на трећи део, па с тога ће у другом делу брже боље штампати и неке песме из трећег дела. Мари ти тај за то, што ће „глуп“ свет тим пре доћи до прилике, да „игнорује“ и „исмева“; рачуна он опет на „одушевљење“ па не би га застрашиле ни митраљеви!

ЧИТУЉА.

У Суботици је умрло 29. окт. у 77. својој години Јован Христифоровић. Оставши без порода, завештао је све своје имање, око 10.000 фор., српској православној деци, која ће се учити науци леичничкој, мерничкој, економској или шумарској. Стипендиста ће бити по четворица, који ће примати из закладе, док су у родитеља, по 200 фор., а кад пође на страну, по 400 фор. стипендије. Закладом ће руковати српска црквена општина у Суботици. Пошто Суботичани већ имају Остојићеву закладу посебно за Суботичку децу, нова добротвор свога народа искључио је с тога из своје закладе баш Суботичане, а наменио је своју потпору свој српској православној деци из Аустро-Угарске. — Покојник је био, као што пише дописник „Браников“ из Суботице, целога века свога добар Србин и са својих многих друштвених врлина мио свима. Сва Суботица и околина познавала је „браца-Јоцу“, без кога није било веселога друштва, а нарочито не лова на ситнију и крупнију дивљач, јер је био страстан и врло срећан ловац. Пре буне био је мањи чиновник у Суботичком магистрату, али се брзо повукао у мир. Сахрањен је 31. окт. уз велико саучешће Суботичана, црквене општине и певачког друштва. У цркви се опростио с покојником у име пријатеља Ст. В. Поповић, а на гробу Божидар Вујић. — Слава новом добротвору народа свог!

— Умрла је ово дана у Вршцу и народна добротворка Јулијана Обрадовићка, која је још пре две године завештала сво своје имање Матици Српској на књижевне цели с тим, да се има капитализовати, док не достигне своту од 30.000 форината. Нека је светао спомен овој племенитој Српкињи!

САДРЖАЈ: Песимиста. Песма Вл. М. Јовановића. — Један дан у министарству унутрашњих послова. Из бележика М. Ђ Милићевића. — Хања. XII. — Азродита. (Наставак.) — Прилошки И. Руварца. д) Трилогија. III. Јанош, краљ угарски, честита Мехмед-бегу Јахијапашићу, господару српске земље. (Наставак.) — Ковчежић. Књижевне белешке. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожина у Београду.